

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
Андрейченко А.В.

_____ (підпис)
“ ____ ” _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістр
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
(шифр та найменування спеціальності)
за освітньою програмою професійного спрямування «Муніципальне
підприємництво»

на тему: **«ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ»**

Виконавець:

студентка 6 курсу ЦЗВФН
Іщенко Єлизавета Сергіївна _____
/підпис/

Науковий керівник:

д.е.н., професор
Захарченко Наталя Вячеславівна _____
/підпис/

Одеса - 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В РЕГІОНІ	6
1.1. Концепція підприємництва та його роль у регіональному розвитку	6
1.2. Організаційно-правове середовище підприємництва	14
1.3. Інструменти державної підтримки розвитку підприємництва.....	20
 РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	28
2.1. Економічний потенціал та особливості Одеської області.....	28
2.2. Стан підприємництва Одеської області у період повномасштабного вторгнення.....	42
2.3. Зовнішньоекономічна діяльність як чинник розвитку підприємництва Одеського регіону.....	47
2.4. Аналіз інвестиційної діяльності Одеської області	53
 РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	61
3.1. SWOT-аналіз Одеської області як підґрунтя для розвитку підприємницької діяльності	61
3.2. Перспективи розвитку підприємництва у всіх сферах економіки Одеської області	67
 ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. Підприємництво відіграє ключову роль у розвитку будь-якого регіону. Його зростання сприяє створенню нових робочих місць, розширенню виробництва, привертанню інвестицій та підвищенню доходів місцевого населення. Державна підтримка може значно впливати на цей процес, надаючи фінансову, правову та інфраструктурну підтримку. Одеський регіон, розташований на узбережжі Чорного моря та обладнаний великим морським портом, має унікальні можливості для розвитку торгівлі, логістики, туризму та інших галузей. Забезпечення державної підтримки може сприяти використанню цього потенціалу та стимулювати розвиток підприємництва в регіоні.

У світлі сучасної глобалізації та стрімкого технологічного прогресу регіональні економіки повинні бути конкурентоспроможними на рівні країни та світу. Розвиток підприємництва в Одеському регіоні може сприяти його інтеграції в глобальну економіку, створенню інноваційних підприємств та розширенню нових галузей економіки.

Розкриттю питання розвитку підприємництва в регіонах України та вирішення проблем, які виникли під час воєнних дій у подальшому відновленні економіки розглядаються у працях А. Андрейченко, Н. Добрової, Н. Захарченко, В. Карпова, Н. Кічук, Я. Костецького, М. Маліка, Л. Траченко та інших. Але цим питанням приділено недостатньо уваги. Це зумовило вибір кваліфікаційної роботи дослідження.

Мета кваліфікаційної роботи – дослідження науково-методичних та практичних питань щодо перспектив розвитку підприємництва в Одеському регіоні.

Для досягнення мети було поставлено наступні завдання:

- 1) визначити сутність концепції підприємництва та його ролі у регіональному розвитку;
- 2) розглянути організаційно-правове середовище підприємництва;

- 3) надати характеристику інструментам державної підтримки розвитку підприємництва;
- 4) проаналізувати економічний потенціал та особливості Одеської області;
- 5) здійснити огляд стану підприємництва Одеської області у період повномасштабного вторгнення;
- 6) проаналізувати стан зовнішньоекономічної діяльності як чинника розвитку підприємництва Одеського регіону;
- 7) здійснити аналіз інвестиційної діяльності Одеської області;
- 8) розглянути SWOT-аналіз Одеської області як підґрунтя для розвитку підприємницької діяльності;
- 9) обґрунтувати перспективи розвитку підприємництва у всіх сферах економіки Одеської області.

Об'єкт дослідження – процес розвитку підприємницької діяльності в Одеській області.

Предмет дослідження – є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів, які допоможуть розробити заходи перспектив розвитку підприємницької діяльності в Одеській області.

Методи дослідження. У процесі формування кваліфікаційної роботи були використані різноманітні методи. Зокрема, використано діалектичний метод на етапі збору, систематизації і обробки інформації; аналітичний метод використано для розгортання та розчленування об'єкта дослідження на основні складові частини; порівняльний метод використано для контрастування даних у динаміці; також були застосовані табличний, графічний і маркетинговий методи з метою наочного відображення отриманих результатів.

Інформаційна база дослідження. Закони України та нормативно-законодавчі акти, наукові публікації та монографічні видання українських і зарубіжних учених, матеріали наукових конференцій статей, статистичні дані Державної служби статистики України.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (65 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 88 сторінку. Основний зміст викладено на 74 стор. Робота містить 4 таблиці, 23 рисунки.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами проведеного дослідження опубліковано тези у IX Міжнародній науково–практичній конференції (2023 р.): Фіалковська А. А., Іщенко Є. С. Зарубіжний досвід стимулювання розвитку підприємництва. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи*: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 22-23 вересня 2023 р.). Одеса, 2023. С. 259-261) [9].

ВИСНОВКИ

1. Основні принципи та цінності підприємництва відображають концепцію, що охоплює створення, розвиток і управління бізнесом з метою отримання прибутку та задоволення потреб суспільства. Підприємництво відіграє ключову роль у регіональному розвитку, зокрема, через створення робочих місць та підвищення рівня зайнятості. Розвиток підприємництва в регіоні впливає на соціальну структуру через створення нових робочих місць та сприяння розвитку місцевої економіки. Підприємства не лише забезпечують матеріальний розвиток, а й виступають катализаторами соціальної стабільності. Інноваційний внесок підприємців полягає у впровадженні новаторських ідей, технологій та продуктів, що підвищує конкурентоспроможність регіону. Інновації стимулюють економічний прогрес та забезпечують сталий розвиток. Підприємництво сприяє формуванню позитивного бізнес-клімату у регіоні. Це включає розширення підприємницького середовища, розвиток інфраструктури та підтримку малих і середніх підприємств. Створення такого сприятливого середовища привертає інвестиції та сприяє сталому економічному розвитку регіону.

2. Державна підтримка підприємництва представляє собою широкий спектр заходів і програм, спрямованих на підтримку розвитку бізнесу, причому її визначення та форми можуть варіюватися залежно від конкретної країни та її економічних цілей. Серед переваг державної підтримки слід відзначити, що вона сприяє економічному зростанню, стимулює створення нових робочих місць, залученню інвестицій, а також сприяє інноваціям та підвищенню конкурентоспроможності підприємств. Здійснюючи фінансову підтримку, зменшуючи податковий тягар, надаючи доступ до кредитів, а також забезпечуючи консультації та навчання, вона сприяє розвитку підприємницької активності. Проте державна підтримка супроводжується певними недоліками. Серед них можна виокремити можливість корупції та недостатню прозорість прийняття рішень,

неправильне спрямування ресурсів, створення штучних ринків та недолік здатності до довгострокової стійкої підтримки. Отже, важливо забезпечити ефективне використання ресурсів та механізмів державної підтримки, ураховуючи інтереси різних секторів економіки, і забезпечити прозорість та відповідальність у процесі надання підтримки.

3. Інструменти державної підтримки розвитку підприємництва є ключовими засобами сприяння економічному зростанню та активізації підприємницької діяльності. Ці засоби охоплюють фінансову підтримку, податкові пільги, можливість отримання кредитів та грантів, сприяння інноваціям, проведення консультацій та навчальних програм, а також створення сприятливого бізнес-середовища та технологічну підтримку. Ці інструменти спрямовані на зменшення ризиків та перешкод, з якими стикаються підприємці, і забезпечують їм доступ до необхідних ресурсів для розвитку бізнесу. Вони сприяють не лише створенню нових робочих місць, але й розвитку інноваційних проектів, підвищенню конкурентоспроможності підприємств та загалом стимулюють підприємницьку ініціативу. Однак для успішної реалізації цих інструментів необхідне ефективне управління, врахування прозорості та раціональне використання ресурсів. Ключовими аспектами є забезпечення балансу при підтримці різних секторів економіки та налагодження механізмів контролю, спроможних виявити та усунути недоліки у системі надання державної підтримки. Узагальнено, інструменти державної підтримки розвитку підприємництва є необхідними для стимулювання економічного зростання та підтримки бізнес-середовища. Вони сприяють зниженню ризиків і активізації підприємницької діяльності, але їх ефективне впровадження та управління вимагають постійного моніторингу та вдосконалення.

4. Одеська область володіє значущим первинним сектором. Площа сільськогосподарських земель становить 6% загальної площі сільськогосподарських земель України, що еквівалентно 2,6 млн гектарів. Значний ресурсний потенціал та висока родючість земель надають

агропромисловому комплексу важливу роль в економіці Одеського регіону. Промисловість відіграє значну роль у структурі реального сектору економіки області за рядом показників. Вона забезпечує зайнятість майже для 9% економічно-активного населення області, а у 2022 році на цей сектор припадало 20% капітальних і 30% прямих іноземних інвестицій області.

5. Однак регіон зазнав серйозних втрат через повномасштабне вторгнення та постійні атаки на промислові об'єкти, зокрема портову та промислову інфраструктуру. Обсяг капітальних інвестицій у промисловість в 2022 році зменшився на 54%, але промислові підприємства експортували товарів на 41,4% більше у порівнянні з 2021 роком, досягнувши 2400,4 млн доларів США. Серед основних проблем регіону підприємці визначають необхідність створення нових ланцюгів вартості, які дозволять створити нові джерела прибутку. Також висловлюється актуальна потреба у фінансуванні для забезпечення обігових коштів, дерегуляції та недостатньої кількості кваліфікованих працівників через мобілізаційні заходи. Наразі в армії служать до 20% від військовозобов'язаних працівників компаній. Серед підприємців області 12% мають негативний нахил до переїзду з області, що підтверджує соціологічне опитування.

6. Зовнішньоекономічна активність відіграє ключову роль в економіці Одеської області. Велика частка експорту у ВРП (28,4%) свідчить про визначальне значення зовнішньої торгівлі для економічного потенціалу регіону. Висока частка послуг (36%) у структурі експорту свідчить про вагомість цього сектору у зовнішніх економічних відносинах області. Підвищена частка експорту та висока частка послуг свідчать про деякі риси високорозвинених економік. Тренди в зовнішній торгівлі до вторгнення відзначалися зростанням імпорту, незначними змінами в рівні експорту та стабільністю в зовнішньому обігу перед вторгненням. Зовнішньоекономічна діяльність стала суттєвим елементом економіки області, і її подальший розвиток може впливати на загальний економічний стан та конкурентоспроможність регіону.

7. Повний масштаб вторгнення породив численні виклики для інвестиційної привабливості області. Однак сільське господарство є винятком, демонструючи відносну стійкість та зберігаючи інвестиційну привабливість. Схоже, що аграрна сфера та харчова промисловість залишаються привабливими для інвесторів як у період активних бойових дій, так і на ранній стадії повоєнного відновлення.

8. SWOT-аналіз стану Одеської області характеризується певними тенденціями та проблемами. З одного боку, спостерігається зростання інтересу до підприємництва, стимулювання підприємницької активності та розвиток стартап-сектору. З іншого боку, проблемами є висока бюрократія, складні процедури реєстрації та ліцензування, корупційні ризики та недостатня правова охорона підприємництва. Важливою задачею є сприяння створенню сприятливих умов для розвитку бізнесу, спрощення адміністративних процедур, реформування податкової та фінансової системи, а також забезпечення ефективного контролю за дотриманням прав підприємців.

9. До виникнення конфлікту між Росією та Україною, Одеська область виконувала роль логістичного хабу для міжнародної торгівлі, зокрема з великими портами країни, і славилася своїм туристичним потенціалом. Однак військові події значно вплинули на розвиток регіону та створили зовнішні обмеження для його подальшого росту. Основною проблемою стала несприятлива ситуація в регіоні, яка обмежила можливості розвитку економічних сфер через вторгнення, наявність спільного кордону з Придністров'ям та постійну загрозу ракетних атак на інфраструктурні об'єкти. Ці фактори змінили пріоритети та реалії розвитку регіону. Також відбулися зміни у контексті євроінтеграційних процесів в Україні, що впливає на можливості економічного розвитку, укладення нових партнерств та доступ до структурних фондів ЄС. Однак це залежить від геополітичної ситуації та розвитку військових подій. Важливо враховувати, що регіон знаходиться в непрякій близькості до лінії фронту та постійно під загрозою активних

бойових дій. Вирішення цих викликів буде вимагати спільних зусиль держави, місцевих органів влади, громадянського суспільства та бізнесу. Раціональне використання ресурсів та впровадження ефективних соціальних програм сприятимуть поліпшенню якості життя громадян у регіоні та сприяють сталому соціально-економічному розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрейченко А. В. Регіональні аспекти розвитку безвідходної виробничої діяльності аграрних підприємств. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка» : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, березень 2020. № 16(44). С. 103–107.
2. Гавриленко А. С. Методика оцінки соціально-економічного потенціалу регіону. *Ефективна економіка*. 2015. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4584> (дата звернення: 17.04.2023).
3. Головне управління статистики в Одеській області. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 08.09.2023).
4. Горняк О. В., Пугачова І. М. Виявлення та посилення конкурентних переваг Одеського регіону. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2012. Т.17. Вип. 3-4. С. 7-15.
5. Господарський кодекс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>. (дата звернення: 08.09.2023).
6. Державна Стратегія регіонального розвитку на період до 2027 року. URL: <https://oda.od.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/5e37ef526fbf7.pdf>. (дата звернення: 11.09.2023).
7. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 11.09.2023).
8. Економіка регіонів в умовах війни: ризики та напрямки забезпечення стійкості. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220033.pdf> (дата звернення: 15.09.2023).
9. Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 22-23 вересня 2023 р.). Одеса, 2023. 610 с.
10. Забезпечення конкурентоспроможності регіонів в контексті активізації економічного розвитку за заг. ред. О. Ю. Бобровської. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2013. 48 с

11. Зайнятість населення за статтю, типом місцевості та віковими групами у 2021 році. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rp/eans/eans_u/arch_znsmv_u.htm (дата звернення: 15.04.2023).
12. Зарічна О.В. Підвищення конкурентоспроможності регіону. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_09/139.pdf (дата звернення: 24.09.2023).
13. Захарченко Н.В. Обґрунтування стратегічних інноваційно-інвестиційних рішень в управлінні високотехнологічним виробництвом. Одеса: Бахва, 2017. 448 с.
14. Захарченко Н.В. Перспективи розвитку дизайн-мислення в управлінні бізнесом та інноваціями. *Академічний огляд*. 2022. № 1 (56). С. 53-60.
15. Захарченко Н. В. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : навч. посіб. Одеса: ОНЕУ, 2022. 197 с.
16. Захарченко Н. В. Інфраструктура підтримки та розвитку підприємництва : навч. посіб. Одеса: ОНЕУ, 2022. 166 с.
17. Каражия Е. А. Склад та специфіка системи оцінювання конкурентоспроможності регіонів. *Економіка та держава*. 2021. №8. С. 145-150. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=5007&i=22>.
18. Карпов В. А. Горбаченко С. А., Шевченко-Перепьолкіна Р. І. Проектний аналіз: навч. посіб. К: Видавничий дім «Кондор», 2019. 324 с.
19. Кічук Н.В. Інноваційно-інвестиційна складова розвитку економіки України. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*, 2021. №11-12. С. 167-184.
20. Клевцевич Н. А. Організаційно правові аспекти застосування концепції циркулярної економіки на місцевому рівні. *Підприємництво та інновації*: Науковий журнал з питань економіки та бізнесу. Одеса: МУФ. 2022. № 24. С.38-44.

21. Ковальчук В., Запотоцький С. Чинники впливу на формування конкурентоспроможності сучасного регіону. URL: http://www.maptimes.inf.ua/CH_04/9.pdf/ (дата звернення: 29.09.2023).
22. Ковальська Л. Інтелектуальний капітал як чинник розвитку підприємницької майстерності. *Економічний форум*. 2017. № 2. С. 101–105.
23. Ковальов А. І., Кічук Н. В., Клевцевич Н. А., Захарченко Н. В., Горбаченко С. А. Антикризове управління бізнесом : навч. посіб. Одеса. ОНЕУ. 2022. 182 с.
24. Колесник О.О. Борисова Л.С., Шрамко О.О. Фінансова екосистема як інноваційна бізнес-модель сучасного банкінгу. *Причорноморські економічні студії*. 2021. Випуск 68. С. 77-83.
25. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення: 11.09.2023).
26. Костащук В.І., Смик О.С. Соціально-економічні передумови формування конкурентних переваг розвитку міжнародного туризму в регіоні (на прикладі Одеської області). *Молодий вчений*. 2022. № 12 (112). С. 92-98.
27. Ларіна О. Г. Оцінка конкурентоспроможності регіонів в американській та європейській моделі розвитку. 2011. № 2 (10). С. 54–59.
28. Ліба Н. С. Конкурентоспроможність: регіональний аспект. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. Том 21. Вип. 3 (52). С. 167 – 175.
29. Луцків О. М. Інноваційний розвиток економіки регіону: реалії та перспективи. *Соціально-економічні дослідження в перехідний період*. 2016. Вип. 4. С. 430-440.
30. Мунька С. С. Аналіз інвестиційної привабливості регіонів України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 1. С. 90-93.
31. Назаров М. І. Енергоефективність та енергозбереження як ефективні інструменти підвищення конкурентоспроможності регіону.

Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2015. Вип. 10. С. 84-88.

32. Назаров М.І. Конкурентоспроможність регіону: суть та властивості. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2438> (дата звернення: 27.06.2023)

33. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 21.07.2023).

34. Панкова М.О. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності регіону. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/123197/23-Pankova.pdf?sequence=1> (дата звернення: 09.09.2023).

35. Паулик А. Я., Феєр О. В. Конкурентоспроможність економіки регіону: сутність та підходи до трактування. *Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука»*. 2019. № 2. С. 198-203.

36. Паршина М.Ю. Комплексний підхід до оцінки ефективності використання потенціалу регіону. *Економічний простір*. 2015. Вип. 95. С. 111-120.

37. Податки в Україні. URL: https://ips.ligazakon.net/document/situation-doc/SB_TREF 18. Податки в Греції. URL: <https://visasam.ru/russia/goroda/nalogi-v-grecii.html>

38. Податки в Румунії, Туреччині. URL: <https://migranty.com/news/1050> (дата звернення: 13.09.2023).

39. Проценко Т. В. Зарубіжний досвід регіональної політики підвищення конкурентних переваг. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2012. Вип. 2. Том 1. С. 266-269.

40. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України № 1264-XII від 10.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 19.08.2023).

41. Про стандартизацію : Закон України № 1315-VII, від 09.06.2022 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text> (дата звернення 11.09.2023 р.)

42. Проєкт рішення Про затвердження Програми соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2023 рік та основні напрямки розвитку на 2024-2025 роки. URL: <https://oblrada.od.gov.ua/wp-content/uploads/2-1-19-VIII.pdf> (дата звернення 17.10.2023 р.).

43. Про схвалення Стратегії зрошення і дренажу в Україні до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2019 р. № 688-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D1%80#Text> (дата звернення 17.09.2023 р.)

44. Про підприємництво : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text> (дата звернення 17.09.2023 р.).

45. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>(дата звернення 17.09.2023 р.).

46. Регіон у цифрах. URL: <https://proukraine.com.ua/region/> (дата звернення: 15.09.2023).

47. Романюк С. Конкурентоспроможність регіонів: теоретичні і практичні підходи. Робочі матеріали до круглого столу «Конкурентоспроможність регіонів України: стан і проблеми. Київ, 2018. С. 46-48.

48. Романко О. П. Поняття конкурентоспроможності регіону та його ознаки. *Ефективна економіка*. 2015. No 3.21.

49. Світовий досвід оподаткування: Болгарія. URL: <https://tax.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/arkhiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dosvid/bulgaria22>. (дата звернення 17.09.2023 р.).

50. Середня заробітна плата. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/world/> (дата звернення 17.09.2023 р.).

51. Стратегія розвитку Одеської області на 2021-2027 рр.
<https://oda.od.gov.ua/odeshhyna/soczialno-ekonomichnyj-ta-kulturnyj-rozvytok/strategichni-plany-dij-ta-programy-rozvytku/strategiya-regionalnogo-rozvytku/strategiya-rozvytku-odeskoyi-oblasti-na-2021-2027-roky/> (дата звернення: 17.08.2023 р.)
52. Стратегія та механізми зміцнення просторово-структурної конкурентоспроможності регіону: монографія; за ред. А. Мокія, Т. Васильціва. Львів: Ліга Прес, 2017. 488 с.
53. Старченко А.Ю. Правове регулювання смарт-контрактів у епоху цифрової економіки. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Юридичні науки». 2022. № 2 (48). С. 52-59.
54. Суханова А. В. Конкурентні переваги і стратегія регіонів у сукупності відносин конкурентоспроможності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 21. С. 103–107.24.
55. Траченко Л.А., Доброва Н.В. Процесний підхід у формуванні програми оперативної діяльності підприємств. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. *Економічні науки*. 2021. Вип. 64. С. 82-87.
56. Траченко Л.А. Сучасне управління бізнесом : оцінка відмінностей за концепцією TQM та міжнародними стандартами. *Вісник НУВГП*. Серія «Економічні науки». 2021. Вип. 4 (96). С. 231-241.
57. Трояновський О. В. Місце односторонніх актів держав в системі джерел міжнародного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. С. 336-338. URL: <http://www.lsej.org.ua> (дата звернення: 13.09.2023).
58. Харчук Т. В. Ієрархічний підхід до визначення конкурентоспроможності. *Економіка: реалії часу*. 2016. № 6 (28). С. 40–52.
59. Davydenko N. Buriak A., Demyanenko I. Investment attraction of the agricultural sector of the Ukrainian region in the contemporary conditions of socio-

economic development. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4(1). P. 106–110.

60. Kwilinski, A. Mechanism for assessing the competitiveness of an industrial enterprise in the information economy. *Research Papers in Economics and Finance*, 2018. 3(1), 7-16.

61. Science, technology and innovation for sustainable development goals: Insights from agriculture, health, environment and energy. New York : United Nations, 2021. 167 p.

62. Zakharchenko N. V., Andreichenko A. V., Zhadanova Y.O., Korolova O.G., Navolska N.V. Conceptual model of macro-regulation of social- economic relations in the conditions of innovative-investment development of Ukraine. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. 1(36). С. 272-280.

63. Zakharchenko N.V. Karazhiya Ed., Railian O. State regulation of high-tech business: economic and law aspect. *Науковий вісник ОНУ: зб.наук.праць*. 2021. № 9-10 (286-287). С. 132-139.

64. Zakharchenko N. V., Andreichenko A. V., Kosaretskyi, Y. Methodical provision of assessment of the efficiency of the functioning of a high-tech industrial enterprise on the basis of score-coefficient method. *Economic Innovations*, 2023, 25(2(87)), 18-26.

65. Zybareva O. Strategically-oriented enterprise management through information systems; O. Zybareva, L. Verbivska, I. Lopashchuk, O. Kalaman, T. Derkach, N. Smentyna. *International journal of recent technology and engineering (IJRTE)*. 2019. Vol. 8. Issue 2. С. 3014-3017. URL: [http://dSPACE.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11759/1/ Strategically-oriented%20enterprise%20management%20through%20information%20systems.pdf](http://dSPACE.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11759/1/Strategically-oriented%20enterprise%20management%20through%20information%20systems.pdf) (дата звернення: 19.08.2023).